

De Jeroen Bosch Tuin

Een initiatief voor het opknappen en opwaarderen
van een **bijzondere plek in hartje 's-Hertogenbosch**

Inhoud

3

Inleiding	4
Een ‘Tuin der Lusten’	7
Het binnengebied	9
Toegangen	11
Geveltuinen	15
Blinde gevels	19
De tuin	23
Poorten en hek	25
Welkomstbord	27
Achterkanten	29
Borders	31
Bomen	33
Spelen	35
Meubilair	37
Activiteiten	39
Hoe nu verder	41
Colofon	42

Een oproep om mee te doen

Voor u ligt een ideeënboek voor de Jeroen Bosch Tuin in hartje 's-Hertogenbosch. Een bijzondere tuin die dringend aandacht nodig heeft, wil hij zijn waarde voor zijn directe omgeving én voor de stad behouden. Dit ideeënboek is een vervolg op de brochure en het initiatief van OVSL tot het opknappen en opwaarderen van de tuin, daterend uit 2009. **Het reikt concrete ideeën aan om de Jeroen Bosch Tuin en zijn directe omgeving stapsgewijs aan te pakken en doet een oproep aan alle bij de tuin betrokken partijen deze ideeën te omarmen en gezamenlijk uit te werken.**

Jheronimus Bosch 500

Stichting Jheronimus Bosch 500 ondersteunt dit initiatief. Het samen met omwonenden opstellen van een plan voor de Jeroen Bosch Tuin past **binnen het 'Visioen van de Stad'**, één van de drie programmalijnen van de manifestatie Jheronimus Bosch 500.

De stichting ondersteunt meer (culturele) projecten, die de bewoners van de stad nadrukkelijker met de schilder Jeroen Bosch verbinden. Zijn werk 'De Tuin der Lusten' vormt een belangrijke inspiratiebron voor dit initiatief.

Inleiding

Doel

De ideeën zijn bedoeld om een proces van behoud en herstel van de Jeroen Bosch Tuin in gang te zetten. Ook kunnen zij de band tussen de buurt en de tuin en tussen de buurt en de schilder Jeroen Bosch versterken en de **tuin maken tot een hedendaagse 'tuin der lusten'**. Op termijn moet dit proces leiden tot de oprichting van een voor het behoud, onderhoud en ontwikkeling van de tuin verantwoordelijke organisatie, die zich inzet voor een meer structurele financiering voor de tuin en die activiteiten in en rond de tuin op elkaar kan afstemmen.

Totstandkoming

Om tot ideeën voor de tuin te komen is intensief overleg gevoerd met omwonenden en tal van partijen die op één of andere manier een band hebben met de Jeroen Bosch Tuin. Na een uitgebreide informatieronde langs professionele partijen, zijn tijdens een breed opgezette bewonersavond de achterliggende gedachten voor een plan van aanpak toegelicht en is een oproep gedaan aan de bewoners en direct betrokkenen om mee te denken over de toekomst van de tuin. Vervolgens is met een werkgroep van circa tien van hen drie keer overleg gevoerd om van ruwe, eerste gedachten te komen tot haalbare wensen en ideeën voor de tuin.

Inleiding

5

Deze wensen en ideeën zijn getoetst tijdens een tweede bewonersavond, op enkele kleine details aangepast en tot slot in deze rapportage verwerkt.

Uitgangspunten

Uit de gesprekken en discussies zijn de volgende, breed gedragen planuitgangspunten naar voren gekomen:

- De Jeroen Bosch Tuin moet een groene, rustige tegenhanger blijven van de stenige, drukke binnenstad;
- De tuin moet door veel verschillende mensen verschillend gebruikt kunnen worden;
- Gebruikers en omwonenden / belanghebbenden moeten mede verantwoordelijk worden voor de tuin. Dit kan door samenwerkingsverbanden te zoeken en door een 'voor wat hoort wat' principe te hanteren: iets 'nemen' van de tuin betekent ook iets 'teruggeven'. Dat kan weer op tal van manieren;
- Het opzetten van een tuinorganisatie of -vereniging kan helpen om dergelijke samenwerkingsverbanden tot stand te brengen. Hierbij ook is gesteld dat er voldoende animo zal moeten zijn om het opzetten van zo'n organisatie ook écht voor elkaar te krijgen;

- Wat in ieder geval helpt is belanghebbenden die bereid zijn wat te doen (en die zijn er), te faciliteren met (plant-)materialen, gereedschap en dergelijke. Deze rapportage doet hier een oproep toe;
- Vooraf moeten niet al te hoge verwachtingen worden gesteld. Door stap voor stap te werk te gaan kan voortdurend gekeken worden wat uiteindelijk wenselijk én haalbaar is.

Opbouw

Door inspirerende voorbeelden van vergelijkbare initiatieven elders te bekijken en door bestaande wensen te inventariseren, zijn nieuwe wensen en ideeën ontstaan voor het binnengebied rond de tuin en voor de Jeroen Bosch Tuin zelf. Ze zijn hieronder uiteengezet.

De ideeën kunnen los van elkaar worden opgepakt maar vormen wel een samenhangend geheel. Per idee is aangegeven wat het behelst en wat de achterliggende gedachte is, hoe het eruit ziet, wie erbij betrokken kunnen worden, wat er nog moet gebeuren en wanneer het uitgevoerd kan worden. Meerdere ideeën (groen gemarkeerd, zie rechts) worden op dit moment al verder ontwikkeld of sluiten 1 op 1 aan bij recente ontwikkelingen.

Een 'Tuin der Lusten'

Het drieluik

Het drieluik 'De Tuin der Lusten' van Jeroen Bosch vormt één van zijn meest bekende werken.

Het toont in grote lijnen het Paradijs met Adam en Eva (de Hof van Eden), de Aarde waar de mensen hun lusten botvieren en de Hel waartoe al dat menselijke handelen kan leiden. Maar dit is slechts één mogelijke uitleg.

Door zijn enorme gedetailleerdheid en symboliek is De Tuin der Lusten nog steeds onderwerp van discussie en interpretatie. In feite is het werk net zo veelzijdig als onze tegenwoordige samenleving, met al zijn goede en kwade eigenschappen. Het toont in zekere zin ook twee uiterste mogelijkheden als het gaat om de toekomst van Jeroen Bosch Tuin: een plek van verderf en verval of een (aards) Paradijs en letterlijke tuin der lusten?

De Tuin der Lusten als metafoor en als bron van inspiratie voor de tuin!

Het binnengebied

Het binnengebied

9

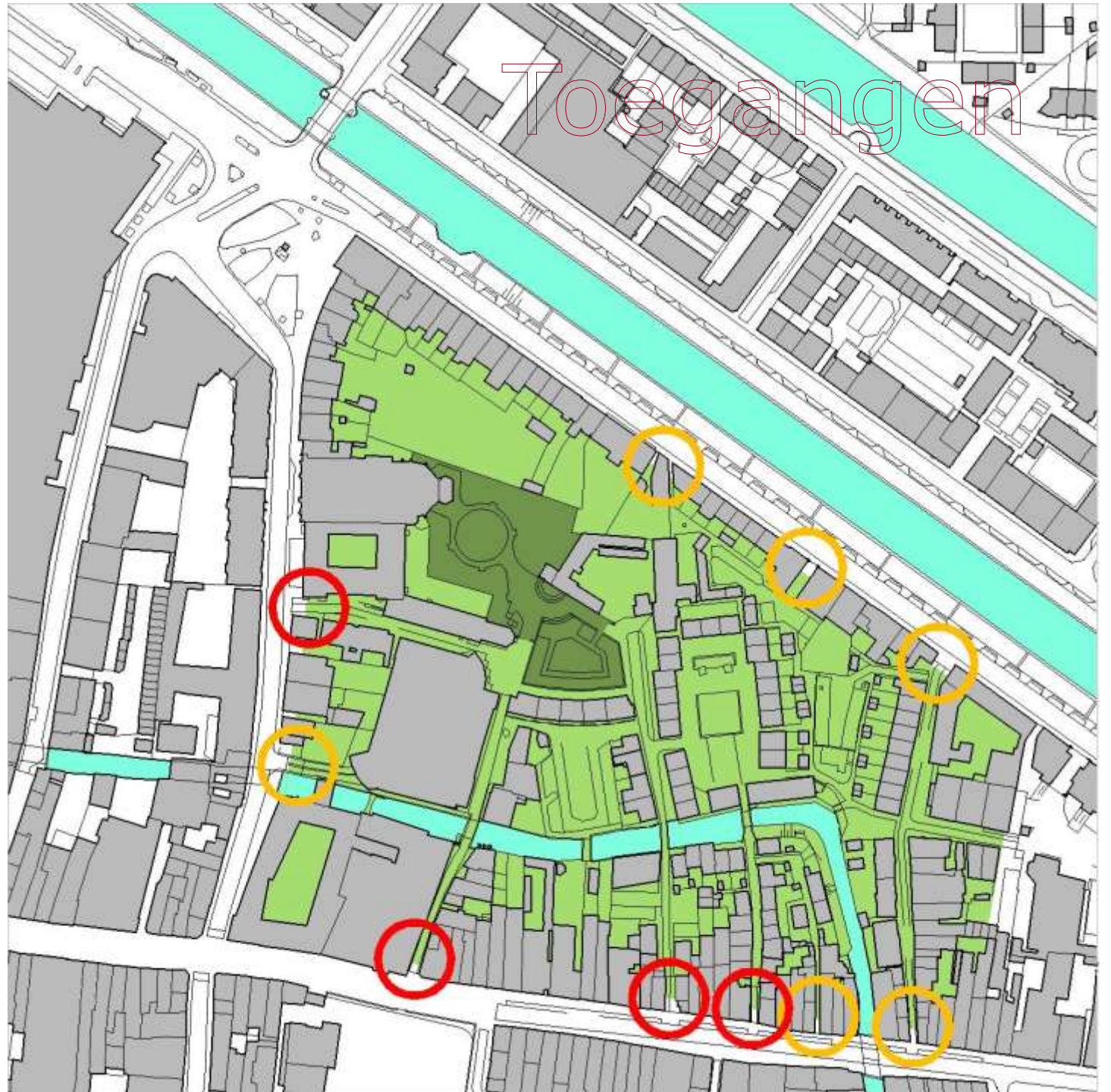
De Jeroen Bosch Tuin maakt deel uit van een woongebied in de binnenstad van 's-Hertogenbosch. Dat gebied wordt begrensd door de Zuid-Willemsvaart, Schilderstraat, Hinthamerstraat en de Sint Josephstraat. Het geheel heeft het karakter van een vrij rustig en relatief groen binnengebied. De straten en stegen zijn er smal en hebben geen doorgaande verkeersfunctie.

Door de overgangen van dit binnengebied naar de rest van de binnenstad te versterken kan het introverte karakter worden versterkt.

En door de straatjes en stegen rond de tuin te 'vergroenen' kan er nadrukkelijker een relatie worden gelegd met de Jeroen Bosch Tuin.

Toegangen

Toegangen

11

Wat

Duidelijker afbakenen en vormgeven van de toegangen tot het binnengebied in de driehoek Hinthamerstraat - Sint Josephstraat - Zuid Willemsvaart.

Waarom

Aangeven dat men een ánder gebied betreedt of verlaat; Een groen en rustig woongebied, dat onderdeel van de drukke binnenstad uitmaakt, maar wel een geheel eigen karakter heeft.

Hoe

Het idee is om per plek een ontwerp op maat te maken (permanent open poorten, bogen, pilaren, wachters) met een herkenbare eenheid in kleur- en materiaalgebruik. De huidige toegankelijkheid kan blijven zoals die is (ook **die voor auto's**). **De combinatie met een paar snelheids-** beperkende maatregelen is op enkele plaatsen wenselijk (Louwsche Poort en Zusters van Orthenpoort).

De kaart toont aan om welke plekken het gaat. De rode plekken kunnen op korte termijn worden aangepakt, de **oranje plekken daarna**. **Op de volgende pagina's** staan voorbeelden en enkele (schets-)ideeën.

Wie

De toegangen kunnen door de gemeente worden opgepakt, in samenspraak met aanpalende eigenaren / winkels / voorzieningen, die per toegang verschillen. Deze partijen kunnen mede verantwoordelijk worden voor de vormgeving, financiering, aanleg en onderhoud.

Wanneer

De komende jaren ten minste elk jaar één toegang aanpakken, herontwerpen en opnieuw inrichten.

En verder ...

Verschillende partijen kunnen bij de verdere uitwerking betrokken worden. Te denken valt aan kunstenaars (bijvoorbeeld zij die bij de Bossche Makershuizen zijn aangesloten).

Enkele toegangen, zoals de zuidelijke toegang tot de Schilderstraat of die tot de Louwsche Poort, lenen zich uitstekend voor een meer gerichte kunstopdracht, waarbij het verbinden van de toegang met de schilder Jeroen Bosch centraal kan staan (zie verderop).

Redemptoristenpad

Voorstel: herstel de historische poort en maak er een poort van die permanent open staat, maar wel duidelijk een plek vormt, waardoor je naar de 'binnen' en naar 'buiten' gaat. Herplant een grote boom. Pak de 'pishoek' en de blinde gevel gelijktijdig aan.

In de Boerenmouw

Voorstel: plaats een smalle boog of twee standers aan weerszijden van de steeg en beplant die met bloeiende klimmers. Let op de gevelindeling en betrek de burens: De Muzerije en het naastgelegen restaurant. Voorkom nieuwe pishoeken.

Toegangen

13

Louwsche Poort

Voorstel: 'vergroen' deze moderne poort, bijvoorbeeld door in samenspraak met de burens groenbakken onder de overkapping te plaatsen. Gevelschilderingen onder de overkapping kunnen ook (dit wordt in samenspraak met woningcorporatie Zayaz onderzocht (zie verderop).

Zusters van Orthenpoort

Voorstel: behoud de poort, pas eventueel klimplanten toe tegen de gevel of hangbakken aan het balkonnetje boven de poort, betrek de burens: restaurant Brigantino en winkel De Vingerhoed.

Geveltuinen

Geveltuinen

15

Wat

Bestaande geveltuinen aanvullen en nog kale gevels in de driehoek Hinthamerstraat - Sint Josephstraat - Zuid Willemsvaart een groener karakter geven en daarmee de woonfunctie van het binnengebied sterker benadrukken.

Waarom

Geveltuinen geven blijk van betrokkenheid van bewoners bij de inrichting van de openbare ruimte in hun directe omgeving. Ogenscheinlijk anonieme gevels worden persoonlijk en 'van iemand die er woont'.

Daarmee wordt ook voor bezoekers en voorbijgangers duidelijker dat er achter die gevels mensen wonen.

Mensen die aandacht hebben voor hun leefomgeving én die bereid zijn daar een bijdrage aan te leveren, in de vorm van een goed onderhouden geveltuin.

Hoe

De gemeente 's-Hertogenbosch heeft duidelijke richtlijnen opgesteld voor de aanleg en het onderhoud van geveltuinen. Daarin zijn onder meer de maximale afmetingen vastgelegd. Als een bewoner een aanvraag indient voor de aanleg van een geveltuin en de verkeerssituatie ter plekke laat dat toe, staat de gemeente over het algemeen de aanleg (formeel) toe.

Wie

Bewoners zijn aan zet als het gaat om het aanvragen van geveltuinen. De gemeente toetst de aanvragen en geeft toestemming. Vervolgens worden geveltuinen geregistreerd. Dat is nodig om te voorkomen dat (niet-geregistreerde) geveltuinen verwaarloosd worden of tijdens het reguliere straatbeheer worden verwijderd. De aanvrager is verantwoordelijk voor de aanleg en het onderhoud van de geveltuin, de invulling is in principe vrij. Op haar website en in de folder 'Geveltuinen' legt de gemeente de 'spelregels' verder uit.

Wanneer

Dit idee kan te allen tijde door individuele bewoners worden opgestart, op basis van vrijwilligheid.

En verder ...

Om de aanleg te stimuleren en door aanvragen voor geveltuinen te bundelen kunnen (delen van) straten tegelijk worden aangepakt. Met woningcorporatie Zayaz wordt in het najaar van 2010 een project opgestart om samen met bewoners in de Schilderstraat geveltuinen te realiseren langs alle Zayaz-woningen, in combinatie met het aanpakken en aankleden van enkele blinde gevels (zie pag. 19).

Redemptoristenpad

Voorstel: de ruimte tussen de leilindes en de blinde achtergevel van de parkeergarage leent zich bij uitstek voor een wat bredere geveltuin, in aansluiting op de **border met hortensia's, die iets verderop ligt.**

De Jeroen Bosch Tuin (de steeg)

Voorstel: de tuin kan groter ogen als de aanliggende steeg met beplanting wordt verfraaid. Dat kan langs de gevels, maar ook door op enkele plekken de omheining aan te planten. Daarbij is het behouden van voldoende toezicht op de tuin wel een belangrijk aandachtspunt.

Geveltuinen

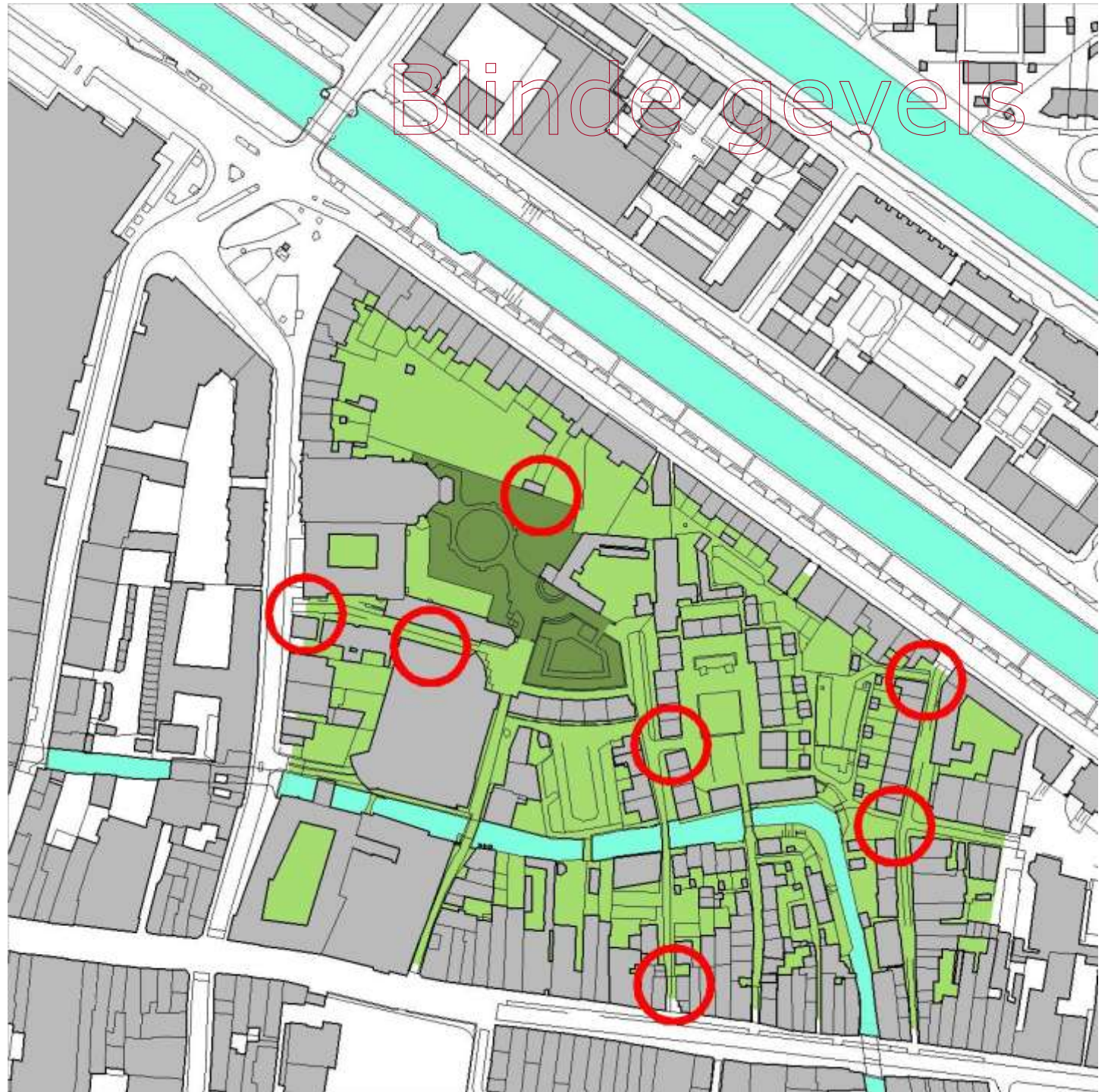
17

Louwsche Poort

Voorstel: onderzoek in samenspraak met de bewoners in hoeverre de gevels in dit deel van het binnengebied groener aangekleed kunnen worden. Als geveltuinen niet passen, biedt het toevoegen van potten of bakken wellicht mogelijkheden.

Blinde gevels

Blinde gevels

19

Wat

Blinde gevels binnen de driehoek Hinthamerstraat - Sint Josephstraat - Zuid Willemsvaart benutten voor meer kunstzinnige uitingen en de buurt door middel van kunst verbinden met de schilder Jeroen Bosch.

Waarom

Op zich is er niets mis met blinde gevels. Maar op sommige plekken bieden ze een naargeestige aanblik en nodigen ze uit tot ongewenst gedrag (graffiti, wildplassen). Door op strategische plaatsen blinde gevels een nieuwe invulling te geven kan de algehele sfeer in het binnengebied positief worden beïnvloed. Nieuw bedekte gevels bieden de voorbijganger even de gelegenheid stil te laten staan, te kijken, de gedachten te laten afdwalen en na te denken over dat wat hij ziet.

Hoe

Zowel binnen als buiten de gemeente 's-Hertogenbosch zijn tal van manieren terug te vinden van invullingen van blinde gevels. Trompe-l'oeils, teksten, kleuren, muurschilderingen, wissellijsten of gevelbeplantingen zijn mogelijke invullingen. De kaart toont aan welke plekken hiervoor in aanmerking komen.

Wie

Huiseigenaren en de gemeente zijn aan zet als het gaat om het invullen van blinde gevels. Het zal zo zijn dat in veel gevallen de gemeentelijke welstandscommissie de invulling van gevels zal moeten beoordelen, alvorens ze kunnen worden aangepakt. In de hele omgeving van de tuin en binnen de tuin zelf gelden namelijk bijzondere welstandscriteria. Via de gemeentelijke website kan de (digitale) welstandsnota hierover worden geraadpleegd.

Wanneer

Dit idee kan te allen tijde door individuele pandeigenaren worden opgestart.

En verder ...

Om dit initiatief te stimuleren wordt met Zayaz dit najaar onderzocht of op blinde gevels van de woningen van Zayaz in de Schilderstraat nieuwe invullingen kunnen worden toegepast. Ook wordt in dit verband gekeken naar mogelijkheden bij de ingang tot de Louwsche Poort ter hoogte van de Hinthamerstraat, waar Zayaz ook woningen in bezit heeft. Brabant Wonen, een andere belangrijke partij in deze, moet nog betrokken worden.

Redemptoristenpad

Voorstel: door middel van een wisselijst van tijd tot tijd deze blinde gevel een nieuwe aanblik geven.

De Jeroen Bosch Tuin

Voorstel: onderzoeken hoe en in hoeverre in de Jeroen Bosch Tuin muren gebruikt kunnen worden voor verwijzingen naar werk van de schilder.

Het gehele binnengebied

Voorstel: blinde of kale gevels inventariseren en nagaan of en zo ja hoe die gevels een nieuwe invulling kunnen krijgen. Ook niet-blinde gevels kunnen aangepakt worden, zoals de Franse botanist Patrick Blanc hiernaast laat zien.

De tuin

De tuin

23

De plek die tegenwoordig als Jeroen Bosch Tuin bekend staat, maakte ooit onderdeel uit van de kloostertuin van het Redemptoristenklooster aan de Sint Josephstraat. Nadat het klooster zijn poorten sloot en een andere functie kreeg, is ook de tuin sterk veranderd.

Grote delen van de kloostertuin zijn geprivatiseerd of bebouwd of hebben een andere functie gekregen. De huidige Jeroen Bosch Tuin beslaat dus maar een deel van de oorspronkelijke tuin. Hij is in gebruik als een openbaar stadspark, dat 's avonds wordt afgesloten.

De tuin ademt nog steeds de rust van een kloostertuin uit. Hij bestaat uit een meer formeel ingericht deel met borders en vaste planten en een meer romantisch ingericht deel met grote bomen en struiken. Er zijn onder meer zitbanken en speelvoorzieningen aanwezig.

De ideeën komen voort uit de gedachte de Jeroen Bosch Tuin als 'hedendaagse tuin der lusten' te zien. Ze hangen nauwer met elkaar samen dan de voorstellen voor de omgeving van de tuin en vragen om een gecoördineerde aanpak. Bij 'Hoe nu verder' wordt hier op ingegaan.

Poorten en hek

Poorten en hek

25

De poorten en het hek rond de Jeroen Bosch Tuin maken duidelijk dat de tuin niet zo maar een stukje van de openbare ruimte is. Een open poort zegt: kom maar binnen, het hek geeft aan: deze tuin is omsloten. Precies het spanningsveld dat de Jeroen Bosch Tuin bijzonder maakt. De mogelijkheid om de tuin 's avonds te sluiten maakt het toepassen van kwetsbare beplantingen en tuinelementen mogelijk. Het transparante hek biedt voldoende toezicht vanuit de omgeving op de tuin.

Het openstellen en afsluiten van de tuin wordt op dit moment hoofdzakelijk gedaan door de eigenaar van de aanpalende kwekerij De Vlinder. Dit is een behoorlijke opgave, omdat het dag in, dag uit moet gebeuren.

Onderzocht moet worden of een andere constructie met meerdere sleutelbewaarders kan werken, om zo de kweker te ontlasten. Verder is na sluitingstijd het hek rond de tuin bepaald géén onneembare hindernis. Vooral de bakstenen zuilen met hun richels vormen een soort trap die vrij eenvoudig te nemen is. Door die zuilen met klimplanten te beplanten wordt deze oneigenlijke toegang minder gemakkelijk zonder dat het transparante hek te dicht begroeid raakt.

Afspraken over gebruik van de tuin buiten openingstijden (bv. door aanwonenden) moeten herijkt worden om scheve blikken tegen te gaan van bezoekers, die bij sluitingstijd gevraagd wordt de tuin te verlaten.

Welkomstbord

Welkomstbord

27

De bebording (rechts) bij één van de ingangen tot de tuin wijst bezoekers op wat er wel maar vooral wat er niet mag in de tuin. Erg uitnodigend is dat niet.

In de werkgroep is het idee ontstaan om bezoekers van de tuin in de eerste plaats 'welkom' te heten en om ze niet alleen op de huisregels te wijzen, maar vooral ook op de kwaliteiten van de tuin en op de activiteiten die er zo nu en dan plaats vinden (bijvoorbeeld in de vorm van een activiteitenkalender voor de tuin).

Een welkomstbord kan allerlei vormen hebben, van een schildersezel tot plaquettes in de bestrating (onder), die op hun beurt weer een spelaanleiding vormen.

Achterkanten

Achterkanten

29

Belangrijk aandachtspunt bij het bedenken van ideeën voor de Jeroen Bosch Tuin is de veiligheid geweest. Hoe kan nachtelijk bezoek aan de tuin worden zoveel mogelijk worden tegengegaan en hoe kunnen inbraken zoveel mogelijk worden voorkomen in de huizen met een achtertuin, die grenst aan de Jeroen Bosch Tuin (woningen aan de Zuid-Willemsvaart en de Sint Josephstraat)?

In het Breed Beraad Hinthamerdriehoek ontstond er veel discussie tussen bewoners en gemeente over de verlichting in de Jeroen Bosch Tuin en de invloed daarvan op het voorkomen of juist aanmoedigen van dat (ongewenste) nachtelijk bezoek en van hanggedrag.

In zowel het Breed Beraad Hinthamerdriehoek als in het werkgroepoverleg is gesteld dat het voorkomen van woninginbraken begint bij de buitengevel van de woningen zelf. Wel kan de erfafscheiding tussen privé tuinen en Jeroen Bosch Tuin verbeterd worden (foto's onder). Dit is een verantwoordelijkheid van eigenaren en gemeente samen en zal ook samen moeten worden opgepakt. De verlichting van de tuin is waarschijnlijk minder van invloed op de inbraken, maar nodigt wel uit tot hanggedrag in de tuin buiten openingstijden.

In 2010 is een proef ingesteld om de verlichting 's nachts te doven. De uitkomst van de proef moet bij de definitieve verlichtingskeuze worden betrokken.

Overwoekerde achterkanten die gemakkelijk te bekijken zijn

Nieuwe afspraken zijn nodig over het onderhoud

Borders

Borders

31

De vaste plantenborders in de Jeroen Bosch Tuin worden ieder jaar minder van kwaliteit. De vaste planten vergen meer en specifiek onderhoud dan op dit moment (financieel) in het beheer is opgenomen. Veel planten zijn of te veel doorgeschoten (zie foto links) of geheel verdwenen, waardoor er kale plekken ontstaan zijn. Overal steekt zevenblad de kop op. De buxushagen vragen ook om een intensiever beheer dan ze nu krijgen. In de werkgroep is aangegeven dat meerdere bewoners uit de omgeving van de tuin zich graag willen inzetten voor het beter onderhouden van de tuin. Er is alleen schroom om in de openbare ruimte aan de slag te gaan en vooralsnog gebrek aan coördinatie en ondersteuning (in de vorm van gereedschap, aarde, mest en water en

dergelijke). En bewoners zou graag deskundig advies willen om fraaiere borders (zoals hieronder) aan te leggen. Te denken valt dan aan thematische borders, bijvoorbeeld op kleur, geur of vorm geordend.

Inmiddels is contact gelegd met groene opleidingen, **waaronder de Stoas in 's-Hertogenbosch**, om te onderzoeken of zij bewoners kunnen begeleiden bij het onderhoud van de tuin (in de vorm van een snoei- en tuinierworkshop) en of vruchtgebruik (kruiden, bloemen, vruchten, stekjes) mogelijk is. Ook moet uitgezocht worden of het beheer door de huidige beheerders (dienst BOR en De Vlinder) en omwonenden samen georganiseerd kan worden.

Bomen

Bomen

33

Het bomenbestand in de Jeroen Bosch Tuin is fraai en bepaalt in belangrijke mate de (besloten) sfeer van de tuin. Maar het bomenbestand is niet in al te beste staat. In de zomer van 2009 zijn zelfs enkele grote bomen gekapt vanwege acuut gevaar. Een aanzienlijk deel van de bomen is beschadigd en door schimmels op wortels en takken aangetast. Meerdere grote bomen zijn in het verleden drastisch gesnoeid of hebben een gehavende kroon (zie foto links en linksonder).

Ondanks dat de gemeente de bomen regelmatig laat inspecteren door een boomdeskundige, bestaat de vrees dat de bomen vroeg of laat zullen verdwijnen en er géén jonge boomaanplant klaar staat om gaten op te vullen.

De kleinere bomen hebben meer een decoratieve en minder een structurerende waarde voor de tuin. Maar ook voor deze bomen geldt dat een langere termijnplan ontbreekt. Vanuit de werkgroep wordt dan ook bepleit meer aandacht te besteden aan het huidige bomenbestand en een gedegen bomenplan voor de hele tuin op te stellen om te verwachte ontwikkelingen tijdig te kunnen pareren. De gemeente lijkt hiervoor de eerst aangewezen partij.

Het in 2010 opgestelde bomenbeleidsplan vormt hiervoor een goede basis. Een rijk gevarieerd bomenbestand past bij een (oude) kloostertuin, zoals die van de Paters Kapucijnen (foto onder).

Het huidige kwetsbare bomenbestand in de Jeroen Bosch Tuin

Gevarieerd bomenbestand, qua soort, leeftijd en kleur

Spelen

Spelen

35

De Jeroen Bosch Tuin vormt een belangrijke plek om te spelen. De tuin is namelijk één van weinige veilige en groene speelplekken in de binnenstad. Tegelijkertijd is de tuin kwetsbaar als het gaat om bepaalde vormen van spelen zoals balspelen (foto onder), en zijn de huidige speelvoorzieningen deels verouderd. De jeu de boulesbaan bijvoorbeeld, ligt er al tijden ongebruikt bij.

In de werkgroep is duidelijk aangegeven dat de tuin zijn speelfunctie moet behouden. Voorgesteld is om plekken waar gespeeld mag worden duidelijker aan te geven en robuuster te maken. Door deze plekken zoveel mogelijk te scheiden van de meest kwetsbare delen van de tuin (de plantenborders) kan beschadiging worden beperkt.

Speelvoorzieningen hoeven niet eenduidig te worden vormgegeven. Hoogteverschillen, randen, overgangen of plekken kunnen een spelaanleiding in zich hebben zonder dat ze er direct als speelvoorziening of -toestel uitzien (foto onder). Fantaseren mag!

Een andere manier om beschadiging te beperken is de kinderen die in de tuin spelen nadrukkelijk bij de zorg en het beheer van de tuin te betrekken. Door hen mede verantwoordelijk te maken voor de tuin met zijn kwetsbare onderdelen, zal die ook beter door hen worden beschermd en eerder worden ontzien. Dit kan individueel gebeuren, maar bijvoorbeeld ook door (binnenstads-)scholen bij de tuin te betrekken.

Spelende kinderen in de tuin, hollend achter de bal aan

Rand, object of plek, meerdere denkbare opties, spelen staat vrij

Meubilair

Meubilair

Parkmeubilair in de vorm van banken en afvalbakken, maar ook verlichting, hekwerken, kunst en dergelijke, is bepalend voor de sfeer in de tuin. Het huidige meubilair is nogal verschillend van aard. De parkbanken direct achter de Orangerie zijn helaas niet meer compleet. Op andere plekken in de tuin staan meer standaard banken. De fontein met kunstwerk is meer buiten werking dan in bedrijf. De afvalbakken zijn wel erg standaard.

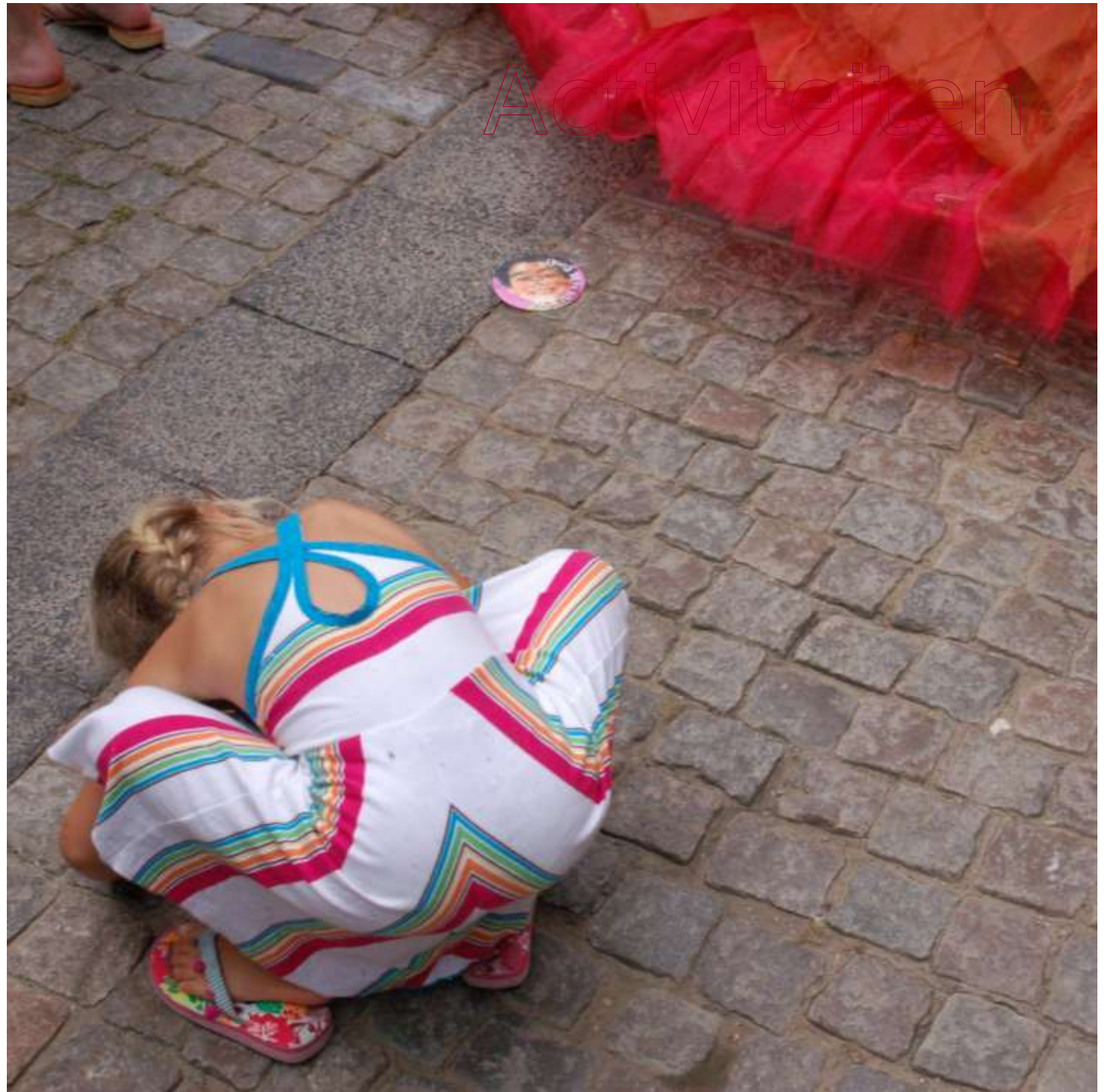
Vanuit de werkgroep is gepleit voor meer eenheid en voor fraaier meubilair. Meubilair kost geld, maar in het verleden is al gebleken dat (externe) partijen bereid zijn dergelijke onderdelen van een tuin te adopteren (naamplaatjes) of te schenken (geldt bv. voor het kunstwerk).

Daarnaast zijn er andere mogelijkheden om nieuw meubilair te realiseren, zoals het Bossche Benkskes project (of social sofa's, zie boven). Ook hierbij kan de 'tuin der lusten' inspiratie bieden. En zo'n bank kan helpen om de sociale contacten te versterken.

Activiteiten

Activiteiten

39

Tijdens de werkgroepbijeenkomsten is er veel discussie geweest over het gebruik van de tuin en de activiteiten die er al plaatsvinden of er zouden kunnen plaatsvinden. Het huidige gebruik van de tuin is besproken en er zijn nieuwe ideeën geopperd zoals het ontwikkelen van een theetuin of het toevoegen van een kas of muziekkiosk.

De teneur van de discussie en de verwachte reactie van de omgeving neigen naar het behouden van de huidige diversiteit van het gebruik, het tegengaan van overlast en het zeer terughoudend zijn bij het toelaten van nieuwe ontwikkelingen. Dit is mede ingegeven door negatieve ervaringen uit het verleden, waarbij aanvankelijk leuke initiatieven op den duur toch voor overlast zorgden.

Een theetuin of muziekkiosk wordt op dit moment beschouwd als een brug te ver. Daarentegen worden zitten, spelen, af en toe hangen, rondkijken, maar ook voorleesmiddagen van de Bibliotheek, Tai Chi lessen van De Muzerije en voorstellingen tijdens het theaterfestival Boulevard, als positief ervaren. Geopperd is **om dit soort 'vaste' activiteiten op te nemen in een activiteitenkalender voor de tuin. Gezamenlijk onderhoud kan ook een item voor de 'agenda' zijn.** Instanties die al van de tuin gebruik maken zijn en worden uitgedaagd om één of enkele keren per jaar open toegankelijke activiteiten te organiseren, zoals een buurtconcert of –picknick. Via de BIG-regeling moet uitgezocht worden wat er zoal mogelijk is.

Hoe nu verder

Hoe nu verder

41

Niet zwarte pieten

Dit ideeënboek is niet bedoeld om te zwarte pieten, maar om in gezamenlijkheid te werken aan een fraaiere Jeroen Bosch Tuin, die duurzaam in stand kan blijven.

In de tuin en om de tuin

Er is hierboven onderscheid gemaakt tussen ideeën voor de tuin en ideeën voor de ruimere omgeving van de tuin. Voor de ideeën voor de omgeving zijn al meerdere te betrekken partijen genoemd en met enkele van hen is al nader contact opgenomen om vervolgacties op te zetten.

Lopende acties en toezeggingen

Met woningcorporatie Zayaz wil OVSL in het najaar van 2010 in ieder geval twee deelprojecten uitwerken: het uitbreiden van het aantal geveltuinen in de Schilderstraat en het aanpakken en invullen van blinde gevels, eveneens in de Schilderstraat en in de Louwsche Poort.

Met De Muzerije is overleg gevoerd over het zo nu en dan organiseren van een open toegankelijke (culturele) activiteit, zoals een jaarlijks tuinconcert door cursisten. Hutten Catering heeft aangegeven een jaarlijkse picknick voor de buurt te willen organiseren.

Nu doorpakken !

Mede door recente ontwikkelingen in en om de tuin is de Jeroen Bosch Tuin toe aan een grondige renovatie. De werkzaamheden aan de Orangerie en de riolering aan de Zuid-Willemsvaart trekken een extra wissel op de tuin. Hierdoor is de tuin grotendeels onbruikbaar (tijdelijk) en raakt hij beschadigd. Een mooie aanleiding om hem eens goed op te knappen als het werk eenmaal gedaan is!

Rol gemeente én rol omgeving

Voor de Jeroen Bosch Tuin zelf is de gemeente de eerst aangewezen partij om deze handschoen op te pakken. Dit initiatief wil daarbij ondersteunen én geeft aan hoe zeer de omgeving bij de tuin betrokken is en wil blijven. De ideeën liggen er nu en de buurt is er klaar voor!

De omgeving kan zelf ook zaken oppakken en verder gaan met initiatieven die in het verleden al zijn opgestart, zoals de aanleg van enkele geveltuinen. De BIG-regeling is juist bedoeld voor dergelijke initiatieven van bewoners. Het in gezamenlijkheid oprichten van een organisatie voor de Jeroen Bosch Tuin is nodig om hem duurzaam als hedendaagse tuin der lusten in stand te houden.

OVSL zal graag blijven bijdragen aan nieuwe initiatieven.

Dit ideeënboek voor de Jeroen Bosch Tuin is een **initiatief van OVSL te 's-Hertogenbosch**. Het is met steun van Stichting Jheronimus Bosch 500 tot stand gekomen. De volgende mensen zijn bij de totstandkoming betrokken geweest:

Werkgroep

Angela van den Tillaart
 Edgar van de Ven
 Els Verkooyen
 Greet Cornelissen
 Han Vissers
 Jessica van Bergen
 Lian van Meel
 Marijke Bokslag
 Oscar de Groot
 Sem de Vries (Hutten Catering)
 Zach Salverda

Omwonenden

o.a. Gerda Roest
 Han van Loon (De Vlinder)
 Joost en Nicole
 Josje Vierhout
 Lidwien van Noorden
 Marjan Janssen
 Peter van Doremalen
 René en Regine van de Bogaert

Colofon

Team OVSL: Esther Moors en Joeri de Bekker

Jan de la Barlaan 21
 5212 NJ 's-Hertogenbosch
 (zie: www.ovsl.nl voor meer informatie)

Stichting Jheronimus Bosch 500

Ad 's-Gravesande
 Lian Duif
 Maaïke Verberk

Gemeente 's-Hertogenbosch

Harrie Jansma (BOR)
 Joris van Esch (ORV)
 William Jans (ORV)

Breed Beraad Hinthamerdriehoek

o.a. Ans van der Wiel
 Berna Deiman (Zayaz)
 Gusta Lebbink (De Muzerije)
 Jetty Lobregt (Antoniegaarde)
 João Mena de Matos
 Marga Kogels
 Monique de Kleijn
 Rens Jeunink (Wijkmanager)
 Rossano Ranchor (Inloopschip)

30 september 2010

